

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

18. jaanuar 2022*

Eelotsusetaotlus – Teenuste osutamise vabadus – ELTL artikkel 49 – Direktiiv 2006/123/EÜ – Artikkel 15 – Arhitektide ja inseneride tasud – Kohustuslikud miinimumhinnad – Vahetu õigusmõju – Liikmesriigi kohustuste rikkumise tuvastav kohtuotsus, mis on tehtud riigisisises kohtus toimunud menetluse ajal

Kohtuasjas C-261/20,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Bundesgerichtshofi (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) 14. mai 2020. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 15. juunil 2020, menetluses

Thelen Technopark Berlin GmbH

versus

MN,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident L. Bay Larsen, kodade presidendid A. Arabadjiev, A. Prechal, K. Jürimäe, C. Lycourgos, E. Regan, S. Rodin (ettekandja), I. Ziemele ja J. Passer, kohtunikud M. Ilešič, F. Biltgen, P. G. Xuereb, N. Piçarra ja L. S. Rossi,

kohtujurist: M. Szpunar,

kohtusekretär: ametnik M. Krausenböck,

arvestades kirjalikku menetlust ja 3. mai 2021. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Thelen Technopark Berlin GmbH, esindaja: *Rechtsanwalt* M. Schultz,
- MN, esindajad: *Rechtsanwälte* V. Vorwerk ja H. Piorreck, hiljem V. Vorwerk,
- Madalmaade valitsus, esindajad: M. K. Bulterman, M. L. Noort, M. H. S. Gijzen ja J. Langer,
- Euroopa Komisjon, esindajad: L. Armati, L. Malferrari, W. Mölls ja M. Kellerbauer,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

olles 15. juuli 2021. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb ELTL artikli 49 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta direktiivi 2006/123/EÜ teenuste kohta siseturul (ELT 2006, L 376, lk 36) artikli 15 lõike 1, lõike 2 punkti g ja lõike 3 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud Thelen Technopark Berlin GmbH (edaspidi „Thelen“) ja MNi vahelises kohtuvaidluses viimasele tasu maksmise üle.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

- 3 Direktiivi 2006/123 põhjenduses 6 on märgitud:

„[Liikmesriikides tegutsevate teenuseosutajate asutamisevabadust ja teenuste vaba liikumist liikmesriikide vahel tõkestavaid] takistusi ei ole võimalik kõrvaldada, tuginedes üksnes [ELTL artiklite 49 ja 56] otsesele kohaldamisele, sest nende kõrvaldamine asjaomaste liikmesriikide vastu igal konkreetsel juhul algatatavate rikkumismenetluste kaudu oleks siseriiklike ja [liidu] institutsioonide jaoks äärmiselt keerukas, eriti pärast laienemist, samuti eeldab mitmete takistuste kõrvaldamine riiklike õigussüsteemide eelnevat kooskõlastamist, sealhulgas halduskoostöö sisseadmist. Nagu Euroopa Parlament ja [Euroopa Liidu] nõukogu on tunnistanud, on tõelise teenuste siseturu saavutamine võimalik [liidu] õigusakti abil.“

- 4 Direktiivi artikli 2 lõige 1 näeb ette:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse liikmesriikides asutatud teenuseosutajate poolt osutatavate teenuste suhtes.“

- 5 Direktiivi artiklis 15 on sätestatud:

„1. Liikmesriigid kontrollivad, kas nende õigussüsteemis on kehtestatud lõikes 2 loetletud nõuded, ja tagavad, et kõik taolised nõuded on kooskõlas lõikes 3 sätestatud tingimustega. Liikmesriigid kohandavad oma õigus- ja haldusnorme selliselt, et need oleksid vastavuses nimetatud tingimustega.

2. Liikmesriigid kontrollivad, kas nende õigussüsteemi kohaselt seatakse teenuste osutamise valdkonnale juurdepääsu või selles valdkonnas tegutsemise eeltingimuseks mõni järgmistest nõuetest:

[...]

g) kehtestatud miinimum- ja/või maksimumhinnad, millest teenuseosutaja peab kinni pidama;

[...]

3. Liikmesriigid kontrollivad, kas lõikes 2 osutatud nõuded vastavad järgmistele tingimustele:

- a) mittediskrimineerimine: nõuded ei või olla otseselt ega kaudselt diskrimineerivad kodakondsuse alusel ega äriühingute puhul registrijärgse asukoha alusel;
- b) vajadus: nõuded peavad olema põhjendatud olulise avaliku huviga seotud põhjusega;
- c) proportsionaalsus: nõuded peavad olema sobivad taotletava eesmärgi saavutamise tagamiseks; nõuded ei või minna nimetatud eesmärgi saavutamiseks vajalikust kaugemale; samuti ei tohi olla võimalik asendada neid nõudeid muude, vähem piiravate meetmetega, millega saavutataks sama tulemus.

[...]“.

Saksa õigus

6 Arhitektide ja inseneride tasu reguleerib 10. juuli 2013. aasta arhitekti- ja inseneriteenuste tasu määrus (Verordnung über die Honorare für Architekten- und Ingenieurleistungen (Honorarordnung für Architekten und Ingenieure – HOAI)) (BGBl. 2013 I, lk 2276; edaspidi „HOAI“).

7 HOAI § 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolev määrus reguleerib Saksamaal asukohta omavate arhitektide ja inseneride (käsundisaajate) põhiteenuste hindade arvutamist, kui need põhiteenused on käesoleva määrusega hõlmatud ja neid osutatakse Saksamaa territooriumilt.“

8 Selle seaduse § 7 lõigetes 1, 3 ja 5 on sätestatud:

„1. Tasus lepitakse poolte vahel kokku teenuse tellimisel sõlmitud kirjaliku kokkuleppega käesolevas määruses sätestatud miinimum- ja maksimummäärade piires.

[...]

3. Kirjaliku kokkuleppega võib erandjuhtudel leppida kokku käesolevas määruses sätestatud miinimummääradest väiksemas tasus.

[...]

5. Kui teenuse tellimise ajal ei ole kirjalikult kokku lepitud teisiti, kehtib ümberlükkamatu eeldus, et kokku on lepitud lõike 1 kohased vastavad miinimummäärad.

[...]“.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 9 Kinnisvaraga tegelev äriühing Thelen ja insener MN sõlmisid 2. juunil 2016 inseneriteenuste osutamise lepingu, mille alusel viimane kohustus osutama Berliinis (Saksamaa) asuva ehitusprojekti jaoks teatavaid HOAIs nimetatud teenuseid, mille eest ta pidi saama kindlasummalist tasu 55 025 eurot.
- 10 Pärast 2. juuni 2017. aasta kirjaga selle lepingu ülesütlemist esitas MN tema osutatud teenuste eest 2017. aasta juulis lõpparve, tuginedes HOAI §-s 7 nimetatud miinimummääradele. Võttes arvesse Theleni poolt juba makstud summat, pöördus ta Landgericht Essenisse (Esseni esimese astme kohus), et nõuda veel maksmata 102 934,59 euro tasumist, millele lisandub viivis ja menetluskulud.
- 11 Nimetatud kohus mõistis 28. detsembri 2017. aasta kohtuotsusega Thelenilt välja 100 108,34 eurot, millele lisandub viivis.
- 12 Thelen esitas selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse Oberlandesgericht Hammile (liidumaa kõrgeim üldkohus Hammis, Saksamaa), kes muutis 23. juuli 2019. aasta kohtuotsusega osaliselt seda kohtuotsust, mõistes Thelenilt välja 96 768,03 eurot, millele lisandub viivis.
- 13 Thelen esitas selle kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse Bundesgerichtshofile (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus), kes on käesolevas kohtuasjas eelotsusetaotluse esitanud kohus, nõudes MNi nõude täies ulatuses rahuldamata jätmist.
- 14 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et Euroopa Kohus leidis 4. juuli 2019. aasta kohtuotsuses komisjon *vs.* Saksamaa (C-377/17, EU:C:2019:562), kinnitades seda 6. veebruari 2020. aasta kohtumääruses *hapeg dresden* (C-137/18, ei avaldata, EU:C:2020:84), et HOAI on vastuolus direktiivi 2006/123 artikli 15 lõikega 1, lõike 2 punktiga g ja lõikega 3, võtmata siiski seisukohta HOAI kooskõla kohta ELTL artikliga 49.
- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul sõltub aga kassatsioonkaebuse lahendus küsimusest, kas direktiivi 2006/123 artikli 15 lõikel 1, lõike 2 punktil g ja lõikel 3 on vahetu õigusmõju vaidluses, mille pooled on üksnes eraõiguslikud isikud, millisel juhul tuleks HOAI § 7 jätta selle vaidluse lahendamisel kohaldamata.
- 16 Eelotsusetaotluse esitanud kohus rõhutab esiteks, et ELL artikli 4 lõikest 3 ja ELTL artikli 288 kolmandast lõigust tuleneb, et liikmesriigid on kohustatud saavutama direktiivis ette nähtud tulemuse, ja teiseks, et see kohustus on kõigil liikmesriikide ametiasutustel, sealhulgas kohtutel, kusjuures see kohustus tähendab eelkõige, et viimati nimetatud asutused on kohustatud tõlgendama oma riigisisest õigust võimalikult suures ulatuses kooskõlas liidu õigusega. Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab siiski, et kooskõlalise tõlgendamise põhimõtte ei või olla aluseks riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendusele.
- 17 Sellega seoses märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et käesoleval juhul ei ole võimalik tõlgendada HOAId kooskõlas direktiiviga 2006/123. HOAI § 7 ei saa tõlgendada nii, et see ei ole kohaldatav tasu kokkuleppe suhtes, mis näeb ette HOAIs ette nähtud miinimummääradest väiksema tasu. HOAId nähtub, et selline kokkulepe on tühine, välja arvatud teatavatel erandjuhtudel, mis ei vasta põhikohtuasjas kõne all olevale olukorrale. Seega leiab

eelotsusetaotluse esitanud kohus, et HOAI tõlgendus, mille kohaselt on lubatud teha erandeid selle õigusaktiga ette nähtud miinimummääradest, kujutab endast riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendust.

- 18 Nimetatud kohus täpsustab, et HOAI viimase redaktsiooni koostajad olid teadlikud sellest, et selles õigusaktis kindlaks määratud tasumäärad võivad olla vastuolus direktiiviga 2006/123, kuid nad leidsid ekslikult, et nad võivad seda vältida, kui piiravad HOAI §-s 1 selle õigusakti kohaldamisala puhtalt riigisiseste olukordadega.
- 19 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab seega, et kassatsioonkaebuse lahendus sõltub peamiselt küsimusest, kas direktiivi 2006/123 artikli 15 lõikel 1, lõike 2 punktil g ja lõikel 3 on vahetu õigusmõju vaidluses, mille pooled on üksnes eraõiguslikud isikud, kuna juhul, kui Euroopa Kohus vastab sellele küsimusele jaatavalt, tuleks HOAI § 7 jätta kohaldamata ja kassatsioonkaebus rahuldada. Eelotsusetaotluse esitanud kohus nendib, et kõnealune küsimus jäeti 6. veebruari 2020. aasta kohtumääruses hapeg dresden (C-137/18, ei avaldata, EU:C:2020:84) sõnaselgelt lahtiseks, mistõttu on eelotsusetaotlus vajalik.
- 20 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul on Euroopa Kohus küll juba tuvastanud, et direktiivi 2006/123 artiklil 15 on vahetu õigusmõju ja et see on kohaldatav isegi puhtalt riigisisestes olukordades, kuid jätkuvalt ei ole päris kindel, kas direktiivi 2006/123 artiklil 15 on vahetu õigusmõju üksnes eraõiguslike isikute vahelises vaidluses. Sellega seoses viitab see kohus Euroopa Kohtu praktikale, mille kohaselt ei saa eraõiguslike isikute vahelistes suhetes tugineda direktiivi sätetele isegi siis, kui liikmesriigid, nagu käesoleval juhul Saksamaa Liitvabariik, on jätnud selle direktiivi üle võtmata või ei ole seda teinud nõuetekohaselt. Põhikohtuasjas on aga mõlemad vaidluse pooled just eraõiguslikud isikud.
- 21 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et direktiiv ei saa tekitada eraõiguslikele isikutele kohustusi, mistõttu ei saa sellele üksnes eraõiguslike isikute vahelises vaidluses põhimõtteliselt tugineda selleks, et jätta kohaldamata selle direktiiviga vastuolus olevad liikmesriigi õigusnormid. Eelotsusetaotluse esitanud kohus on seisukohal, et vahet ei saa teha selle järgi, kas direktiiv võib panna eraõiguslikele isikutele otse kohustusi või jätta nad otse ilma neile riigisisese õigusega antud subjektiivsetest õigustest nii nagu käesoleval juhul, kus inseneri või arhitekti suhtes jäetaks kohaldamata riigisisese õigusega ette nähtud miinimummäärad. Lisaks leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et põhikohtuasi ei kuulu nende erandjuhtude alla, kus Euroopa Kohus on tunnustanud direktiivide vahetut õigusmõju kohtuvaidlustes, mille pooled on üksnes eraõiguslikud isikud.
- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on ka arvamusel, et isegi kui HOAI hõlmab üksnes puhtalt riigisiseseid olukordi, võib põhikohtuasja lahendamisel olla tähtis Euroopa Kohtu poolt veel lahendamata küsimus, kas need õigusnormid on vastuolus ETLT artikliga 49. Sellega seoses tuletab eelotsusetaotluse esitanud kohus meelde, et vastavalt liidu õiguse esimuse põhimõttele muudavad aluslepingute sätted ja institutsioonide vahetult kohaldatavad õigusaktid automaatselt kohaldamatuks nendega vastuolus oleva mis tahes riigisisese õiguse sätte isegi sellises kohtuvaidluses, mille pooled on üksnes eraõiguslikud isikud.

23 Neil asjaoludel otsustas Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas liidu õigusest – eelkõige ELL artikli 4 lõikest 3, ELTL artikli 288 kolmandast lõigust ja artikli 260 lõikest 1 – tuleneb, et [direktiivi 2006/123] artikli 15 lõikel 1, lõike 2 punktil g ja lõikel 3 on eraõiguslike isikute vahel pooleliolevas kohtumenetluses vahetu õigusmõju selliselt, et enam ei ole kohaldatavad viidatud direktiiviga vastuolus olevad HOAI §-s 7 sisalduvad riigisisese õiguse sätted, mille kohaselt on arhitektide ja inseneride projekteerimis- ja järelevalveteenuste tasu suhtes [viidatud paragrahvis] kehtestatud miinimummäärad – välja arvatud teatud erijuhtudel – siduvad ning miinimummäärast väiksema tasu kokkulepe arhitektide või inseneridega sõlmitud lepingutes on tühine?
2. Kui esimesele küsimusele vastatakse eitavalt:
- a) kas Saksamaa Liitvabariik on seetõttu, et ta on HOAI §-s 7 kehtestanud arhitektide ja inseneride projekteerimis- ja järelevalveteenuste tasu siduvad miinimummäärad, rikkunud ELTL artiklis 49 sätestatud asutamisevabadust või muid liidu õiguse üldpõhimõtteid?
- b) Kas juhul, kui teise küsimuse alaküsimusele a vastatakse jaatavalt, tuleneb sellisest rikkumisest, et eraõiguslike isikute vahel pooleliolevas kohtumenetluses ei ole siduvaid miinimummäärasid kehtestavad riigisisese õigusnormid (käesolevas asjas HOAI § 7) enam kohaldatavad?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene küsimus

- 24 Esimese küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas liidu õigust tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi kohus, kes menetleb kohtuasja, mille poolteks on üksnes eraõiguslikud isikud, on kohustatud jätkama kohaldamata riigisisese õigusnormi, mis direktiivi 2006/123 artikli 15 lõiget 1, lõike 2 punkti g ja lõiget 3 rikkudes kehtestab arhitekti- ja inseneriteenuste tasu miinimummäärad ning mille kohaselt on sellest õigusnormist kõrvalekalduvad kokkulepped tühised.
- 25 Esimesele küsimusele vastamiseks tuleb esiteks märkida, et liidu õiguse esimese põhimõtte kehtestab liidu õiguse esmajärjekorras kohaldatavuse liikmesriikide õiguse ees ja paneb kõigile liikmesriikide asutustele kohustuse tagada erinevate Euroopa Liidu õigusnormide täiemahuline toime, kusjuures liikmesriikide õigus ei saa mõjutada nende erinevate õigusnormide toimet nimetatud riikide territooriumil (24. juuni 2019. aasta kohtuotsus Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, punktid 53 ja 54 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 26 Kõigi liidu õigusnormide toime tagamiseks paneb see põhimõtte eelkõige liikmesriikide kohtutele kohustuse tõlgendada riigisisest õigust võimalikult suures ulatuses kooskõlas liidu õigusega ja tunnustada eraõiguslike isikute võimalust saada hüvitist, kui nende õigusi on liikmesriigile süüks pandava liidu õiguse rikkumisega kahjustatud (24. juuni 2019. aasta kohtuotsus Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, punkt 57).
- 27 Täpsemalt on Euroopa Kohus korduvalt otsustanud, et üksnes eraõiguslikke isikuid puudutavat kohtuasja menetlev liikmesriigi kohus peab direktiiviga ette nähtud kohustuste ülevõtmiseks vastu võetud riigisiseste õigusnormide kohaldamisel võtma arvesse riigisiseseid õigusnorme kogumis ning lähtuma nende tõlgendamisel võimalikult suures ulatuses selle direktiivi

- sõnastusest ja eesmärgist, et saavutada direktiivi eesmärgiga kooskõlas olev tulemus (15. jaanuari 2014. aasta kohtuotsus Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 4. juuni 2015. aasta kohtuotsus Faber, C-497/13, EU:C:2015:357, punkt 33).
- 28 Samas on riigisisese õiguse kooskõlalise tõlgendamise põhimõttel teatavad piirid. Liikmesriigi kohtu kohustust viidata asjakohaste riigisiseste õigusnormide tõlgendamisel ja kohaldamisel direktiivi sisule piiravad õiguse üldpõhimõtted ning see ei või olla aluseks riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendamisele (vt selle kohta 15. jaanuari 2014. aasta kohtuotsus Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, punkt 39 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 13. detsembri 2018. aasta kohtuotsus Hein, C-385/17, EU:C:2018:1018, punkt 51).
- 29 Käesoleva kohtuotsuse punktist 17 nähtuvalt leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus käesolevas asjas, et põhikohtuasjas kõne all oleva, HOAI §-st 7 tuleneva riigisisese õigusnormi tõlgendamine kooskõlas direktiivi 2006/123 artikli 15 lõike 1, lõike 2 punkti g ja lõike 3 nõuetega oleks *contra legem*.
- 30 Teiseks tuleb aga märkida, et kui riigisiseseid õigusnorme ei saa tõlgendada kooskõlas liidu õiguse nõuetega, on liidu õiguse esimuse põhimõtte kohaselt liikmesriigi kohtul, kes peab oma pädevuse piires liidu õigusnorme kohaldama, kohustus tagada nende õigusnormide täiemahuline toime, jättes vajaduse korral omal algatusel kohaldamata riigisisese õigusakti sätte, mis on vastuolus liidu õigusega, isegi kui see säte on vastu võetud hiljem, ja sel kohtul ei ole vaja taotleda või oodata niisuguse sätte eelnevat kõrvaldamist seadusandlikul teel või muu põhiseadusliku menetlusega (vt selle kohta 24. juuni 2019. aasta kohtuotsus Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, punkt 58 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 31 Samas tuleb arvesse võtta veel muid olulisi liidu õiguse tunnuseid ning eriti direktiivide olemust ja õiguslikke tagajärgi (vt selle kohta 24. juuni 2019. aasta kohtuotsus Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, punkt 59).
- 32 Nii ei saa direktiivi endaga panna eraõiguslikule isikule kohustusi ning direktiivile kui sellisele ei saa seega eraõigusliku isiku vastu liikmesriigi kohtus tugineda. Nimelt on ELTL artikli 288 kolmanda lõigu kohaselt direktiiv oma olemuselt siduv – ja annab seega võimaluse sellele tugineda – ainult „iga liikmesriigi suhtes, kellele see on adresseeritud“, ning liidul on pädevus kehtestada üldiselt ja abstraktselt vahetu õigusmõjuga kohustusi eraõiguslikele isikutele vaid valdkondades, kus talle on antud õigus vastu võtta määrusi. Seega ei luba isegi selge, täpne ja tingimusteta direktiivi säte liikmesriigi kohtul jätta kohaldamata sellega vastuolus olevat riigisisest õigusnormi, kui nii toimides pandaks eraõiguslikule isikule lisakohustus (24. juuni 2019. aasta kohtuotsus Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, punktid 65–67 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 33 Sellest järeldub, et liikmesriigi kohus ei ole kohustatud jätma ainuüksi liidu õiguse alusel kohaldamata liidu õigusnormiga vastuolus olevat riigisisest õigusnormi, kui sellel liidu õigusnormil ei ole vahetut õigusmõju (24. juuni 2019. aasta kohtuotsus Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, punkt 68), kuid see ei mõjuta selle kohtu või liikmesriigi pädeva haldusasutuse võimalust jätta riigisisese õiguse alusel kõrvale mis tahes riigisisese õiguse norm, mis on vastuolus liidu õiguse sättega, millel puudub vahetu õigusmõju.

- 34 Käesoleval juhul on Euroopa Kohus tõepoolest juba otsustanud, et direktiivi 2006/123 artikli 15 lõikel 1 võib olla vahetu õigusmõju, kuna see artikkel kehtestab lõike 1 teises lauses liikmesriikidele tingimusteta ja piisavalt täpse kohustuse kohandada oma õigus- ja haldusnorme selliselt, et need oleksid vastavuses nimetatud artikli lõike 3 tingimustega (vt selle kohta 30. jaanuari 2018. aasta kohtuotsus *X ja Visser, C-360/15 ja C-31/16*, EU:C:2018:44, punkt 130).
- 35 Kuid käesolevas asjas on sellele sättele kui sellisele tuginetud eraõiguslike isikute vahelises vaidluses, et jätta kohaldamata sellega vastuolus olev riigisisene õigusnorm.
- 36 Kui aga põhikohtuasjas kohaldataks direktiivi 2006/123 artikli 15 lõiget 1, lõike 2 punkti g ja lõiget 3, jäetaks MN selle sätte alusel ilma talle HOAI §-st 7 tulenevast õigusest nõuda selles nimetatud summasid ja seega peaks ta leppima põhikohtuasjas käsitletavas lepingus kindlaks määratud summaga. Käesoleva kohtuotsuse punktides 32 ja 33 meenutatud kohtupraktika välistab siiski selle, et nimetatud sätteil võiks olla selline mõju üksnes liidu õiguse alusel.
- 37 Eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole seega kohustatud jätma ainuüksi liidu õiguse alusel HOAI § 7 kohaldamata, isegi kui see paragrahv on vastuolus direktiivi 2006/123 artikli 15 lõikega 1, lõike 2 punktiga g ja lõikega 3.
- 38 Neid kaalutlusi ei saa seada kahtluse alla 4. juuli 2019. aasta kohtuotsus komisjon *vs. Saksamaa (C-377/17, EU:C:2019:562)*, milles Euroopa Kohus otsustas, et Saksamaa Liitvabariik on rikkunud direktiivi 2006/123 artikli 15 lõikest 1, lõike 2 punktist g ja lõikest 3 tulenevaid kohustusi, sest ta jättis kehtima HOAI §-s 7 ette nähtud kohustuslikud hinnad arhitektide ja inseneride osutatavatele projekteerimisteenustele.
- 39 ERTL artikli 260 lõikest 1 tuleneb tõepoolest, et kui Euroopa Kohus leiab, et liikmesriik ei ole täitnud aluslepingutest tulenevat kohustust, siis nõutakse sellelt liikmesriigilt Euroopa Kohtu otsuse täitmiseks vajalike meetmete võtmist. Lisaks tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et liikmesriigi pädevad kohtud ja haldusasutused on kohustatud võtma kõik meetmed, et hõlbustada liidu õiguse täiemahulise toime saavutamist, ning jätma seega vajaduse korral kohaldamata liidu õigusega vastuolus oleva riigisisese õigusnormi (vt selle kohta 13. juuli 1972. aasta kohtuotsus komisjon *vs. Itaalia, 48/71, EU:C:1972:65*, punkt 7, ja 16. detsembri 2010. aasta kohtuotsus *Seydaland Vereinigte Agrarbetriebe, C-239/09, EU:C:2010:778*, punktid 52 ja 53 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 40 Euroopa Kohus on siiski juba otsustanud, et ERTL artiklite 258–260 alusel tehtud kohtuotsuste eesmärk on ennekõike määrata kindlaks, mida liikmesriigid peavad oma kohustuste rikkumise korral tegema, ja mitte anda eraõiguslikele isikutele õigusi, kusjuures kõnealused õigused ei tulene mitte nimetatud kohtuotsustest, vaid liidu õiguse sätetest endist (vt selle kohta 14. detsembri 1982. aasta kohtuotsus *Waterkeyn jt, 314/81–316/81 ja 83/82, EU:C:1982:430*, punktid 15 ja 16). Sellest järeldub, et liikmesriigi pädevad kohtud ja haldusasutused ei ole ainuüksi nende kohtuotsuste alusel kohustatud jätma eraõiguslike isikute vahelises vaidluses kohaldamata riigisiseseid õigusnorme, mis on direktiivi sättega vastuolus.
- 41 Eelnevale lisaks tuleb kolmandaks märkida, et isik, kelle huve on kahjustatud sellega, et riigisisene õigus ei ole liidu õigusega kooskõlas, võib tugineda kohtupraktikale, mis lähtub 19. novembri 1991. aasta kohtuotsusest *Francovich jt (C-6/90 ja C-9/90, EU:C:1991:428)*, et võimaluse korral saada talle tekitatud kahju eest hüvitist (vt selle kohta 15. jaanuari 2014. aasta kohtuotsus *Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2*, punkt 50 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 42 Sellega seoses tuleb märkida, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on põhimõte, et riik vastutab talle süüks pandava liidu õiguse rikkumisega eraõiguslikele isikutele põhjustatud kahju eest, lahutamatu osa aluslepingute süsteemist, millel liit rajaneb (4. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus *Kantarev*, C-571/16, EU:C:2018:807, punkt 92 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 43 Nii peab iga liikmesriik tagama, et eraõiguslikele isikutele hüvitataks kahju, mis on neile tekitatud liidu õiguse rikkumisega, sõltumata sellest, milline ametiasutus rikkumise toime pani ja milline asutus peaks põhimõtteliselt asjasse puutuva liikmesriigi õiguse kohaselt selle kahju hüvitama (4. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus *Kantarev*, C-571/16, EU:C:2018:807, punkt 93 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 44 Samuti on Euroopa Kohus korduvalt otsustanud seoses riigi vastutuse tekkimise tingimustega kahju korral, mis on riigile süüks pandava liidu õiguse rikkumisega eraõiguslikele isikutele tekitatud, et kahju kannatanud eraõiguslikel isikutel on õigus hüvitisele kolme tingimuse üheaegsel esinemisel: nimelt kui rikutud liidu õigusnormi eesmärk on anda neile õigusi, selle õigusnormi rikkumine on piisavalt selge ning rikkumise ja neile eraõiguslikele isikutele tekitatud kahju vahel on otsene põhjuslik seos (4. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus *Kantarev*, C-571/16, EU:C:2018:807, punkt 94 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 45 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb ühtlasi, et nende tingimuste täidetuse tuvastamine, mis on liikmesriigi poolt eraõiguslikele isikutele liidu õiguse rikkumisega kahju tekitamise eest vastutuse tekkimise eelduseks, on põhimõtteliselt liikmesriigi kohtu ülesanne ning nende tingimuste täidetust peab kontrollima kooskõlas Euroopa Kohtu antud juhistega (4. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus *Kantarev*, C-571/16, EU:C:2018:807, punkt 95 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 46 Käesoleval juhul tuleb meenutada, et Euroopa Kohus on juba otsustanud, et Saksamaa Liitvabariik on rikkunud direktiivi 2006/123 artikli 15 lõikest 1, lõike 2 punktist g ja lõikest 3 tulenevaid kohustusi, sest ta jättis kehtima HOAI §-s 7 ette nähtud kohustuslikud hinnad arhitektide ja inseneride osutatavatele projekteerimisteenustele (vt selle kohta 4. juuli 2019. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Saksamaa, C-377/17, EU:C:2019:562), ning et selle sättega on niisugused riigisisised õigusnormid vastuolus osas, milles need keelavad leppida arhitektide või inseneridega sõlmitavates lepingutes kokku tasus, mis on väiksem nende hindade kohaselt kindlaks määratud minimaalsest tasust (vt selle kohta 6. veebruari 2020. aasta kohtumäärus *hapeg dresden*, C-137/18, ei avaldata, EU:C:2020:84, punkt 21).
- 47 Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et liidu õiguse rikkumine on ilmselge siis, kui see kestis edasi, hoolimata kohtuotsusest, millega liikmesriigi kohustuste väidetav rikkumine tuvastati, Euroopa Kohtu eelotsusest või asjaomases valdkonnas väljakujunenud Euroopa Kohtu praktikast, mille kohaselt kõnesolev käitumine on õigusvastane (5. märtsi 1996. aasta kohtuotsus *Brasserie du pêcheur ja Factortame*, C-46/93 ja C-48/93, EU:C:1996:79, punkt 57, ning 30. mai 2017. aasta kohtuotsus *Safa Nicu Sepahan vs. nõukogu*, C-45/15 P, EU:C:2017:402, punkt 31).
- 48 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et liidu õigust tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi kohus, kes menetleb kohtuasja, mille poolteks on üksnes eraõiguslikud isikud, ei ole kohustatud jätma ainuüksi liidu õiguse alusel kohaldamata riigisisest õigusnormi, mis direktiivi 2006/123 artikli 15 lõiget 1, lõike 2 punkti g ja lõiget 3 rikkudes kehtestab arhitekti- ja inseneriteenuste tasu miinimummäärad ning mille kohaselt on sellest õigusnormist kõrvalekalduvad kokkulepped tühised, kuid see ei mõjuta ühelt poolt selle kohtu

võimalust jätta see norm riigisisese õiguse alusel niisuguse kohtuasja raames kõrvale ega teiselt poolt selle isiku õigust, kelle huve on kahjustatud sellega, et riigisisene õigus ei ole liidu õigusega kooskõlas, nõuda talle sellega tekitatud kahju hüvitamist.

Teine küsimus

- 49 Teise küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas ELTL artiklit 49 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisene õigusnorm, mis kehtestab arhitekti- ja inseneriteenuste tasu miinimummäärad ning mille kohaselt on sellest õigusnormist kõrvalekalduvad kokkulepped tühised.
- 50 Sellega seoses tuleb meenutada, et EL toimimise lepingu sätteid, mis reguleerivad asutamisvabadust, teenuste osutamise vabadust ja kapitali vaba liikumist, ei ole põhimõtteliselt kohaldatavad olukorras, mille kõik asjaolud on üheainsa liikmesriigi sisesed (15. novembri 2016. aasta kohtuotsus Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 51 Eelotsusetaotlusest aga nähtub, et põhikohtuasja asjaolud on kõik Saksamaa Liitvabariigi sisesed. Euroopa Kohtu käsutuses olevas toimikus ei viita miski sellele, et põhikohtuasja üks pool on asutatud või elab väljaspool Saksamaa Liitvabariigi territooriumi või et põhikohtuasjas kõne all olevaid teenuseid osutati väljaspool seda territooriumi.
- 52 Sellega seoses tuleb märkida, et Euroopa Kohus, kelle poole liikmesriigi kohus on pöördunud olukorras, mille kõik asjaolud on üheainsa liikmesriigi sisesed, ei saa ilma selle kohtu vastavasisulise viiteta asuda seisukohale, et põhivabadusi käsitlevate EL toimimise lepingu sätete tõlgendamiseks esitatud eelotsusetaotlus on tarvilik selle kohtu menetluses oleva vaidluse lahendamiseks. Konkreetseid asjaolud, mis võimaldavad tuvastada seose sellise vaidluse – mille kõik asjaolud on üheainsa liikmesriigi sisesed – eseme või faktide ja ELTL artiklite 49, 56 või 63 vahel, peavad nimelt ilmnema eelotsusetaotlusest (vt selle kohta 15. novembri 2016. aasta kohtuotsus Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, punkt 54).
- 53 Seetõttu peab niisuguse olukorra kontekstis, nagu on kõne all põhikohtuasjas, eelotsusetaotluse esitanud kohus teatama Euroopa Kohtule vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artiklis 94 sätestatud nõuetele, kuidas on tema menetluses olev vaidlus hoolimata selle puhtalt riigisisesest laadist seotud põhivabadusi käsitlevate liidu õigusnormidega viisil, mis muudab eelotsusemenetluses taotletud tõlgenduse selle vaidluse lahendamise seisukohast vajalikuks (vt selle kohta 15. novembri 2016. aasta kohtuotsus Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, punkt 55).
- 54 Kuna aga eelotsusetaotluses ei ole selle kohta midagi märgitud, ei saa käesolevat küsimust pidada vastuvõetavaks (vt selle kohta 20. septembri 2018. aasta kohtuotsus Fremoluc, C-343/17, EU:C:2018:754, punkt 33; 14. novembri 2018. aasta kohtuotsus Memoria ja Dall'Antonia, C-342/17, EU:C:2018:906, punkt 21, ning 24. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Belgische Staat, C-469/18 ja C-470/18, EU:C:2019:895, punkt 26).
- 55 Kõigist eespool toodud kaalutlustest lähtudes tuleb asuda seisukohale, et teine küsimus on vastuvõetamatu.

Kohtukulud

- 56 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulud, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

Liidu õigust tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi kohus, kes menetleb kohtuasja, mille poolteks on üksnes eraõiguslikud isikud, ei ole kohustatud jätma ainuüksi liidu õiguse alusel kohaldamata riigisisest õigusnormi, mis Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta direktiivi 2006/123/EÜ teenuste kohta siseturul artikli 15 lõiget 1, lõike 2 punkti g ja lõiget 3 rikkudes kehtestab arhitekti- ja inseneriteenuste tasu miinimummäärad ning mille kohaselt on sellest õigusnormist kõrvalekalduvad kokkulepped tühised, kuid see ei mõjuta ühelt poolt selle kohtu võimalust jätta see norm riigisisese õiguse alusel niisuguse kohtuasja raames kõrvale ega teiselt poolt selle isiku õigust, kelle huve on kahjustatud sellega, et riigisisene õigus ei ole liidu õigusega kooskõlas, nõuda talle sellega tekitatud kahju hüvitamist.

Allkirjad